

Sárospataki KRÓNIKA

X. ÉVFOLYAM

2—3. SZÁM

1977. NOV.—DEC.

Kossuth Lajos születésének 175. évfordulójára

Kossuth Lajos ifjú korában — már Patakon is — diákvezér volt. Mint fiatal ember, irányító szerepet játszott a reformországgyűléseken. Férfiként az 1848—49-es forradalom élén állt.

Kivívta Engels elismerését is. „Hosszú idő óta először találkozunk egy valóban forradalmi jellemmel — írta róla a marxizmus klasszikusa —, egy olyan férfiuval, aki népe nevében fel meri venni az élethalálharc kesztyűjét, aki nemzete számára Danton és Carnot egy személyben, s ez a férfiú — Kossuth Lajos.”

A nagy magyar államférfit a világsi katasztrofa szörnyen megrendítette, de nem törte meg. Hazájától távol: Törökországból, Angliából, Amerikából és Olaszországból is közvetlen veszélyt jelentett Magyarország elnyomóinak. Pusztá léte is erősítette és táplálta hazájában az önállóság és függetlenség eszméjét. A magyar nép, sőt a népek szeretett „bálványa” volt; a világ ideálja. A jog és az igazság harcosa. A Duna-medence békeapostola. A nemzeti-nemzetiségi sérelmek gyakorló orvosa. A szabadság egyetemességének szószólója...

Ha akadtak emberi gyarlóságai — belátta őket. Ha előfordultak a politikájában hibák —

igyekezett okulni belőlük. Ha voltak is történelmi lépéstévesztései — mindig a haladás útjéhez igazodott.

Kossuth: múltunk nagyszerű alakja. Cselekedetei — a feudális viszonyok szétzúzása, a polgári átalakulás alapjainak lerakása — korszakos jelentőségűek. Érdemei: a reformerből forradalmárrá fejlődő államférfi becsületrendjei.

Kossuth Lajos méltó az utókor elismerésére. Ezért Kossuth Lajos emlékét a szocialista Magyarország ifjúsága is szeretettel őrzi.

A szerkesztőség

Mottó:

„All a drága hajlék — bár az idő
temet —,
Büszke kastélyokkal nézve farkas-
szemet.”

Így mutatja be a jelenkor névtelen lantosa a monoki Kossuth-házat, amelynek utcai homlokzatán ékes svédgránit emléktábla hirdeti — felső harmadában Gárdoss Aladár szobrászművész bronz mell-domborművű Kossuth-ábrázolásával —, hogy „Ebben a házban — született KOSSUTH LAJOS — 1802. szept. 19-én”.

A szép Hegyalja déli részén, a Szerencstől 10 km-re, 13 völgy ölén fekvő Monok községből indult el a nagy hazafi nemzetközi jelentőségű életpályája. Szülőházának emléktáblája 1911. május 27. óta — az itteni néphagyománynak is megfelelően — tanúsítja a világnak, hogy 175 esztendővel ezelőtt „csillag gyulladt Monok felett”.

A helyi tradíciót és az emléktábla történelmi adatát erősíti meg a turini remete 1890. február 12-én kelt leveléből vett, s a monoki Kossuth-szobor emléktábláján aranybetűkkel álló következő idézet: „Monokon születtem, amott a szerencsi hegy tövében, ahol a rege szerint Árpád a honalapítás első áldomását megüllötte;...” A jelzett levélben az az önvalomás is benne foglaltatik, hogy „...engem szüleim még mint csecsemőt vittek el születésem helyéről s nincs emlékezetemben semmi, ami arra vonatkoznék.” Valóban: mindössze 8—9 hónapnyi az az idő, amely Monok nagy szülőttjének majdnem egy egész évszázadot kitöltő életéből a szülőfalura és a szülőháza jutott. Ezt a cáfolhatatlan tény Kossuth öregkori visszaemlékezéseiben is elismerte: „Én még bölcsőben ringatott gyermek voltam, mikor édesatyám Monokról végleg elköltözött.”

De ha az 1803. év tavaszán elköltözött is Monokról a Kossuth-család, a monoki nép emlékezete kedves dolgokat jegyzett meg az újszülött fiú csecsemőkorából. Monokon máig is élnek az Apjok-család, a Csor-

dás-család és a Papp-család le származottai, akik valamenynyien büszkén emlegetik, hogy szépanyjuk dajkálta a pólyás Kossuthot. A Csordás- és az Apjok-család hagyományait őrzi pl. a község jelenlegi lakosa, a 94 éves özv. Gárdi Józsefné Csordás Mária. Az ő családi házikója a Kossuth-ház második szomszédja. Gárdi néni határozottan meg is mutatja, hogy Kossuth Lajos a hatszobás uradalmi tisztilaknak északi ablakú udvari szobájában született. De ugyancsak ő szokta elmesélni anyai dédapjának, Apjok Mihály bácsinak az esetét is.

Egy verőfényes őszi délutánon kint üldögélt a 88 éves Mihály bácsi bogárhátú házikója előtt, a kislócán. Észrevéve, hogy az uradalmi ügyész úr házából a kis pesztonka kihozta levegőzni a pólyás gyermeket, felkelt ültéből, hozzátípett, és kíváncsian felemelte róla a csipketerítőt. Egy ideig nézte, nézte a szendergő fiúcskát, aki a fény hatására felnyitotta búzavirágkék szemét. Aztán Mihály bácsi áldásra emelte két kezét, és ezt mondta: „Ebből a gyermekből Magyarország vezérlő csillaga lesz!” S ez a jóslat be is teljesedett!

Nemrégiben hunyt el Papp Andrásné, aki pedig gyakran olyan családi hagyományt idézett fel, hogy az újszülött Kossuth Lajosnak kékre festett, rózsás bölcsője volt, egyszerű falusi bölcső, amely szülőszobájának ablak melletti sarkában ringott. Elmondta azt is, hogy ebben a bölcsőben „hallgatag, égre néző szemű, gyönyörű teremtés feküdt”. Ilyen idillikus portré alakult ki a monoki nép képzeletében arról a Kossuthról, akinek legfiatalabb koránk maradt képmása, az Eybl-féle kórajz 1841-ből való.

A helyi hagyomány is elfogadja azt a dokumentálható tényt, hogy a Kossuth-család —

rövid otlét után — a csecsemővel együtt végleg elköltözött a községből. De — mintegy vigasztalásként — azt tartják a monokiak, hogy Kossuth Lajos „a jeles napon” — vagyis 1848. március 15-én — visszajött szülőfalujába, megállott a szülőháza előtt, és kikiáltotta a szabadságot.”

A történelem persze cáfolja ezt a mondát, hiszen Kossuthot azon a „jeles napon” legfeljebb Bécsben lehetett megtalálni. Mégis, hogy a monda idők múltával feledésbe ne menjen, a monoki Kossuth-szobrot — a község kívánságára — Kisfaludi Strobl Zsigmond a néphagyománynak megfelelően mintázta meg. Ezzel is bővült és erősödött a helyi kultusz.

Az uradalmi tisztalak 1780—82-ben épült. Kezdetben — 90 éven át — minden lakószobáját kisméretű kandallóval fűtötték. Amikor 1870-ben a kandallókat magas cserépkályhákkal cserélték fel, a középső utcai szobában egyet meghagytak azzal a tiszteletre méltó megokolással, hogy „ennek a kandallónak a tűzénél a pólyás Kossuth életének első telén melegegett a karosszékben, odatelepedett édesanyja ölében.” Kedves dolog, hogy a monoki néphagyomány egyszerű háztörténeti emlékből Kossuth-emléket varázsolt az utókor számára!

—oOo—

Az immár világhírű szülőfalu ősi település. Okleveleink először 1273-ban említik, mint a zempléni királyi vár tartozékát. A tatárjárás utáni második településű helységet a XIV. században a Monaky-család őse kapta. Ez a földesúri dinasztia jó három évszázadon át birtokolta a települést a környező helységek részbirtokaival együtt. A Monaky-örökség a XVII. század első felében az Andrassy-család tulajdonába került. Ennek a családnak egyik

„Monokon

(Adatok és adalékok Kossuth Lajos bölcsőhelyéről)

születtem”

legtekintélyesebb, pompakedvelő és nagyszerűen gazdálkodó tagja volt Andrassy István gróf; ő kezdeményezte Monokon a „nagy építkezések korszakát”, 1780—82-ben elkészítettetvén azt a copf stílusú nemesi udvarházat, amelyet a legrégebbi telekkönyv is „ügyvéd-ház”-ként említ, napjainkban pedig az egész világon Kossuth Lajos szülőházaként tartanak nyilván. Az Andrassy-család fiúágának kihaltával a már csaknem húsz ezer holdas domínium — mint hitbizomány — a gróf Széchenyi-család kezébe került; itt ők voltak az utolsó földesurak egészen 1944. december 14-ig, a község felszabadulásáig.

Elteltek néhány, a maga korában fejlődést jelentő uradalmi létesítménytől (mint aminek a vízimalom, a sörgyár, a kohó és vashámor, az olajütők, a két téglá- és cserépvető telep voltak), bizony a múltban az egész település meglehetősen nagy elmaradottságban élt. A gazdasági, a kulturális és a kommunális ellátottság színvonala is alacsony fokon állott. Pedig az építőipar korán kifejlődött, a monoki kőművesek mindig keresettek voltak. Sajnos, vándorolniuk kellett az országban, mert idehaza csak az uradalmi cselédsor, a zsellérség, a napszamos munka várt rájuk...

Óriási változást hozott Monok népének életébe a felszabadulás! Az egykori uradalmi cselédek közül — a grófi birtokból — 515-en kaptak 1—5 holdnyi szántót, szőlő- vagy gyümölcsös területet és házhelyet. A község északkeleti végén egy hatutcás, kertes családi házakból álló újtelep épült. A szabadságharc centenáriumán „kigyúlt a fény Kossuth szülőfalujában”: bevették a villanyt.

A Kossuth-ház is méltó állapotba került: 1949. március 15-én megnyílt a Kossuth Emlékmúzeum I. kiállítása. Kezdetben csak 4 szobában; később

— 1959 nyarán — birtokba vették a főépületnek mind a hat helyiségét. Éppen most, Kossuth születésének 175. évfordulója táján kapta meg a múzeum az egész épületkomplexumot, melynek falai között — 600 000 forintos költségből — átfogó felújítás kezdődik meg a múzeum célját szolgáló belső térátalakításokkal, korszerűsítésekkel stb.

A község maga hatalmas iramban fejlődik. Az 1949 őszén megalakult Kossuth Tszcs-ból az 1961-es fejlesztés, majd az 1969. évi fuzionálás után Kossuth Lajos Mgtsz lett. (Ezt — kiváló munkájáért — már háromszor kitüntették!) A termelőszövetkezetnek van egy 528 férőhelyes törzstehenészeti telepe és egy napi 35 q-t termelő modern péküzeme, valamint három építő szakrészlege. A szövetkezet székháza a Monakyak 1961-ben másfél milliós költséggel műemlékileg helyreállított ősi várkastélya.

A községfejlesztés szép eredményének számít a 18 km-nyi betonjárda megépítése, és az 5 évvel ezelőtt csinált vízmű, mely az egész települést ellátja tiszta forrásvízzel. A lakosság rendkívül nagy becsben tartja az 1968-ban létesített népházat, mely a párt- és a KISZ-szervezetnek, valamint a postának, a rendelőnek és a presszónak ad otthont. Rövidesen készen lesz a községi ravatalozó is.

Bizony, ilyen állapotokról még álmodni sem mertek a mai monokiak ősei 1796 őszén, amikor a messzi Túróc megyei Kossuthfalváról megérkezett Kossuth László, hogy szolgálatot vállaljon a monoki uradalmi ügyészségen. Nem sokkal azután, hogy munkába állt, Kossuth László megnősült: feleségül vette az akkori olaszliszakai postamesternek, Weber Andrásnak a leányát, Weber Saroltát. Ebből a házasságból összesen 8 gyermekük született; Kossuth Lajos a második a sorrendben. De ször-

nyű volt a gyermekhalandóság: a 8 testvér közül 3 — az apa és anya nagy bánatára — idő előtt elpusztult. A szülők csak Kossuth Lajosnak és húgainak: Karolinának, Emiliának, Lujzának és Zsuzsának a felnevelését élhették meg...

Egyébként a Kossuth-család az ősi turóci fészekből már a XVIII. században szétrajzott az országban; korán jutott belőlük ide, a Hegyaljára is. Kossuth édesapját, Kossuth Lászlót az egyik nagybátyja, a birtokos Kossuth László ajánlotta a monoki földesúrnak az ügyészi tisztségre.

—oOo—

Ilyen összefüggésekben, amilyen a település, a domínium és a családi kapcsolatok, természetes, hogy községünkben Kossuth kultusza nemcsak kialakult, hanem virágzik is. Már az 1880-as években mindig megülték a monokiak Kossuth születésnapját. A Kossuth-szobor felavatása utáni időben pedig még a halálozási évfordulón, március 20-án is tartottak házi emlékünnepeket...

Később a községben sok minden felvette Kossuth nevét: utca, iskola, úttörőcsapat, park, szobor, múzeum, művelődési otthon, ifjúsági klub, sportegylet, termelőszövetkezet, 2 szocialista brigád, az egykori szülőház és benne az emlékmúzeum. A református templom tornyában valamikor a 95 kg-os harangot is Kossuthról nevezték el. A helyi kultuszt szolgálják még: a szerencsi gimnázium Kossuth-pályázatai és kegyeleti napjai, valamint a forradalmi ifjúsági napok járási ünnepélei is. A Kossuth tiszteletére szervezett országos szintű jubileumi emléktúra is innen indult február 27-én, s itt is fejeződött be szeptember 18-án egy, az V. emlékkiállítás megnyitását is magában foglaló nagyszabású ünnepség keretében.

Zsuffa Tibor
múzeumvezető

Kossuth, a „non togatus” pataki diák

Mint ismeretes, Kossuth — Sárospatakra érkezését megelőzően — tanulmányait Sátorajájhelyen és Eperjesen végezte. Az újhelyi elemi iskolában — ide 1808-ban iratkozott be — a „Háromas Kis Tükör” című tankönyv és az oktatók magyar nyelvű tanítása nem maradhatott hatástalan a gyermek Kossuthra. Sajnos, a fiú tehetségét figyelembe vevő képességfejlesztés — a korabeli tanterv és tanítási módszer hiányosságai miatt — a szintén újhelyi kegyesrendi (piarista) gimnáziumban eltöltött évek alatt (1810—1816 között) bizonyos nehézségekbe ütközött; a kegyesrend — hagyományaihoz híven — leginkább hazaszeretetét erősítette meg. Látókörének bővítéséhez ösztönzést az eperjesi evangélikus kollégiumban 1816 és 1819 között folytatott tanulmányai adtak. Kossuth gondolkodásában — Greguss Mihály tanítása révén — ekkor gyökerestek meg a felvilágosodás eszméi. Egyúttal „belekóstolt” a hazai politikai és társadalmi életbe is.

Kossuth Eperjesen elkezdett jogi tanulmányainak befejezésére — non togatus diákként — 1819-ben érkezett Sárospatakra. Az itt töltött 1819—20-as tanévben politikai és szakmai érzelme gyorsan megmutatkozott...

A fiatal jogász szellemi képességeivel is hamar kitűnt. Míg Eperjesen csak az alapismeretek elsajátítására volt mód-

ja. Patakon alkalmat talált a korszerű műveltség megszerzésére is. Szívós, ambiciózus és eleven észjárású akadémiai hallgató volt, pályájára körültekintően és lelkiismeretesen készült. A jogi akadémián az országos hírvé jogtudós, Kövy Sándor oktatta.

A sárospataki jogakadémia életre hívása az 1790—91-es országgyűlésnek a két protestáns egyház szabad vallásgyakorlatát, a protestáns egyházak főiskola-alapítási jogát biztosító határozatával függött össze. Sárospatakon 1793-ban hozták létre a jogi tanszéket, s ennek vezetésére Kövy Sándort hívták meg.

Kövy a hallgatóinak nemcsak elméleti tudást nyújtott, hanem gyakorlati lehetőséget is adott. Erre használta fel az 1814-ben „kitalált” Páncél vármegyét és Páncél királyi táblát; ezek az önképzőkörök bíráskodási rendszerükben alkalmazkodtak a valóságos politikai élet intézményeihez. A vármegye ülésein megyei, a királyi tábla összejevetelein pedig országos ügyeket vitattak meg.

Kövy tanúja volt II. József rendi kiváltságokat korlátozó központi kormányzatának, valamint a rendi jogok védelmében kifejtett nemesi erőfeszítéseknek. Ezek hatására a nemesség Werbőczy „Corpus Iu-

ris”-ában biztosított jogai és az 1790: X. tc. mellett állt ki. Így érthető, hogy a vármegye ülésein a tanítványai sem vallhattak más felfogást: ragaszkodtak pl. az országgyűlés adó- és újoncmegajánlási jogához.

Kossuth politikai nézetei a Kövy-előadások és -gyakorlatok „légkörében” formálódtak. A fiatal joghallgató körül még éltek a rendi-nemesi hagyományok. Az alkotmány sáncái magyar milliók számára nem nyújtottak védelmet... Kossuthban ébredtek a polgári-nemzeti gondolatok. Az „extra Hungariam non est vita” elvét már nem tudta elfogadni.

Kövy természetjogi fejtegetései viszont megragadták: befolyásolta őt a materialista elemeket tartalmazó empirizmus is. A professzor latin szavakkal kevert magyar nyelvű előadásai vonzották. Kossuth később is azt mondta, hogy ez a kiváló férfi szinte „tölcsérrel töltötte az ember fejébe a jogtudományt.”

Kossuth a jogi tanulmányai-val párhuzamosan teológiai tárgyakat: dogmatikát és erkölcsstant is hallgatott Patakon. Az egyháztörténetet Vályi Nagy Ferenc, az erkölcsstant és a papi tudományokat Lácza Szabó József adta elő. Mindketten külföldön jártak egyetemre, és ott kerültek kapcsolatba a felvilágosodás ideológiájával. Vályi Zúrichben a római és a görög irodalomban mélyedt el, azután bölcsészeti és természettanosi képzésben részesült. Lácza először az utrechti, majd a göttingeri egyetemen tanult. Nemcsak Vályi és Lácza hozta ide magával a felvilágosodás szellemét. A pataki tanárok közül Szombathy János és Kézy Mózes külföldi egyetemi tanulmányaik hatására szintén hozzájárultak az eszmei forrongáshoz. Szombathy egyetemes történelmet, Kézy matematikát és fizikát tanított a sárospataki református főiskolában.

Persze a rájuk jellemző és általuk képviselt haladó felfogás nem volt itt általános. Ezt példázza Rozgonyi József bölcséleti oktatása; az ő antikantiánus filozófiai nézetei az iskola kon-

zervatív világnézeti vonásait erősítették.

Kossuth nem maradt kívül a főiskola élénk szellemi életén. Érdekelte a nyelvújítási harc; diáktársai körében maga is a neológusok pártjára állt. Foglalkoztatták a magyar társadalom problémái; az egyszerű emberekkel való találkozásai segítették a jobbágykérdés lényegének megértésében. Kezdett rádöbenni a gazdasági és kulturális elmaradottságunkban rejlő veszélyekre. Figyelte a nyugat-európai fejleményeket; leginkább a Szent Szövetség ellen támadó mozgalmak ejtették gondolkodóba...

Kossuth szellemi érése gyors ütemben folyt. Ez részben a kollégiumi önkormányzatnak, a viszonylag demokratikus iskolai közvéleménynek tudható be. Részben az európai műveltségű, fejlett gondolkodású tanári kar munkájának köszönhető. Részben a fiatalember erős önművelési hajlamának volt az eredménye...

Sokat tanult olvasmányjaiból is: tudniillik a kollégiumi könyvtár az I. Ferenc-féle reakció idején is a diákok rendelkezésére bocsátotta a felvilágosodás irodalmának legjelentősebb műveit. A protestáns kollégiumok könyvtáraiban — így Patakon is — hozzáférhetőek voltak Helvetius, Voltaire, Rousseau, Diderot, Thomasius és Wolff művei. A hallgatók Sárospatakon és Debrecenben nagyrészt a francia szerzők műveit tanulmányozták.

Kossuth a református főiskola kölcsönzési naplója szerint Albrecht von Haller Uzong című regényét olvasta. Ez a szerző a felvilágosult abszolútizmus híve volt, és említett regényében a felvilágosodott abszolútizmus államát mutatta be. A fiatal joghallgató az irodalmon kívül a felvilágosodás filozófiájára is odafigyelt. Rokonszenvezett a francia enciklopédisták utolsó képviselőjének, Condillac és Holbach tanítványának, Volneynek a gondolataival. Volney történetfilozófiájában az ősi társadalomból indult ki. Ott — valotta — természeti közösségük-

ben megelégedetten éltek az emberek, csak idők múltán a babona, a vallás, a tudatlanság és a fanatizmus boldogtalanná tette őket. A filozófusnak azonban meggyőződése volt, hogy az ész révén minden halandó újra boldog lesz. A boldogság — fejtegette — a bölcsességben és jóságban mutatkozik meg. Az ész hatalma a haladást teszi lehetővé és a haladással együtt a boldogságot. Rámutatott, hogy az emberi érdekékké vált bölcsességhez és jósághoz az ész révén jut hozzá az egyén. A boldogság a szabadságot is magában foglalja, és a szabadság a népeket az egyetemes testvériség utolsó akadályának, a vallási ellentéteknek a kiküszöbölésére készíti. Hirdette, hogy a vallási különbségek megszüntetésével együtt a józan ész uralma honosodik meg, s az állampolgárok majd csak a kézzelfogható igazságban hisznek. A hitet — az enciklopédisták utolsó képviselője szerint — egyedül a közvetlen érzékelés támaszthatja alá...

Kossuthot megragadta Volney történetfilozófiájának alapvető kategóriája, az önszeretet princípiuma, s ezt az elvet megkísérelte speciális viszonyokra alkalmazni. Szívesen foglalkozott Volney „Les ruines ou méditations sur les révolutions des empires” című művével; igen gondolatébresztőnek találta. De

elmélyült a jakobinus mozgalomból ismeretes „La loi naturelle ou cathéchisme du citoyen français” című könyv tanulmányozásában is. Ezeket az alkotásokat nemcsak olvasta, hanem — mint arról 1829-ben írt leveléből értesülhetünk — részben le is fordította.

A sárospataki főiskolában eltöltött 1 év nagyban hozzájárult kibontakozásához. Eperjesen csak ismerkedett a hazai politika kérdéseivel és a felvilágosodással, Sárospatakon viszont — bizonyos mértékig a jogi oktatás és gyakorlat keretében — felismerte a magyar gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális élet fájó pontjait. Rányílt szeme ama ország és nép gondjaira, amelynek szolgálatát — ügyvédi diplomával a zsebében — rövidesen vállalni akarta...

Az 1819—20-as tanév mély nyomokat hagyott Kossuth Lajos lelkében. Bizonyíték erre az, hogy az egykori non togatus diák városunkról sohasem feledkezett meg. Ha például látogatók érkeztek hozzá, még turini magányában is gyakran érdeklődött a pataki fiatalság iránt.

Szűts Tibor,
a Rákóczi Múzeum
volt ösztöndíjasa

ALFRED WAYMARK:

Hazájukért szálljon imánk

(Now pray we for their country)

Imánk hazájukért szálljon most:
Úgy lássuk a hős Magyarhont,
Mint szent-tisztát, boldog-mámorost,
Mint dicsó szabadság-otthont.

Áldott legyen, aki áldja,
Lakóihoz béke költözzön,
Minden háza, palotája,
Vára örömténybe öltözzön.

A Kossuth-kori angol verset
fordította:
Laczkó Tibor
öregdiák

Kövy és Kossuth híres találkozásának leghitelesebb leírása az, amely magától Kossuth Lajostól való. A turini remete ugyanis 1882 június havában közzétette a „Pesti Napló”-ban ifjúkori életére vonatkozó nagyérdekű előadásait, s ezt aztán szó szerint közölte a „Sárospataki Lapok” is 1883 júniusában. Kossuth ebben a visszaemlékezésben így szól pataki diákéletéről:

„Bevégezvén Eperjesen tanulmányaimat, jogot mentem tanulni nem Pestre, hanem Sárospatakra, s nem 1826-ban, hanem 1819/20-ban. (Itt Kossuth — nyilván tollhibából — 1817/8-at írt. A szerkesztők.) Tanárom Kövy Sándor volt, hírneves magyar jogász: nem hiszem, hogy akkoriban az elméleti magyar jogot valaki jobban tudta volna, mint ő: kézikönyvét latin nyelven adta ki, de előadásait magyarul tartotta, már hogy magyarul! Ilyeténformán: „celebrál egy antenátus egy pignust” vagy „a perennális fassio néha valet, néha nem valet: Nobilissime Domine N. N. (erre a Nobilissimus N. N. levette a kalapját) mondja el, mikor valet és mikor nem valet?” De ezzel a gyönyörű magyarsággal tölcserrel öntötte az ember fejébe a jogtudományt. Lehetetlen volt meg nem tanulni. Nekem, meg Dercsényinek mindjárt az első félévi vizsga alkalmával, miután még abból is kifagगतott, amit még nem tanított, de mi könyvből már megtanultuk, a vizsgán jelen volt felügyelő hatósághoz fordulva az a bókot tette, hogy „ez a két fiatalember itt jobban tudja a törvényt, mint az egész királyi tábla, melyet holmi tudatlan prélátusokból, bárókból, vicispányokból szedtek össze anélkül, hogy megvizsgálják: mind a kettő stante pede bízást elmehtene Perszonálisnak.” Darabos, nyers ember volt, s ez a sajátága egyszer kis összeütközést is idézett elő. Történt, hogy egykor tárgyába belemelegedve a szabott órán túl jó soká folytatta az előadást. Mivel csendben hallgattuk, mint mindig, azonban véletlenül esett-e meg vagy szándékosan történt? — egy valaki épp azon padokban, ahol én is ültem, megsúrolgatta a padlót csizmatalpával, ami úgy hangzott, mintha türelmetlenség jele volna. Kövy felénk fordult, végigjártatta rajtunk szikrázó szemeit, öklével a tanszék polcára ütött, s mindig felénk nézve, elkiáltotta magát: „hitvány gazemberek” és elrohant. Én azt mondtam társaimnak: aki elég hitvány, hogy zsebretegye a gazember címet, ám tessék, én nem leszem; ha ezt a sértést jóvá nem teszi, én előadására többé nem jövök; elmegyek Kassára, leteszem ott a vizsgát. Szavaim helyesléssel találkoztak. Amolyan kis „secessio ad Montem Sacrum” lett belőle. Három nap a „világi nővendékek” legnagyobb része nem mentünk a tanításra: a tanórát a kollégium előtt, a gyepen töltöttük tömegesen, egyikünk fennhangon olvasott Kövy tankönyvből. Aztán tanárunk értem küldött! „Hát Domine

Kossuth pataki emlékei, a patakiak Kossuth-emlékei*

fráter! micsoda bolondságot csinálnak maguk?” — kérdezé. „Nem bolondság az, tekintetes uram!, hanem a megsértett becsületérzés méltó neheztelese — felelém. Mi tanulni jöttünk ide, nem meggyaláztatni. Büszkék voltunk reá, hogy a nagy híru Kövy professzor tanítványai lehetünk, de becsületünkre is büszkék vagyunk; a tekintetes úr tudja, hogy én akár 24 óra hosszát is szívesen elhallgatom, így mások is. Ki adott alkalmat arra a kellemetlenségre? — nem tudom; lehet, hogy véletlen volt, jobb is volna annak tekinteni, s észre sem venni, de mi sem betyárok, sem gyermekek nem vagyunk; pár hónap múlva a tógátusok dalkara énekli nekünk azt a búcsúdalt, hogy: „Menjete! Isten veletek!”, s mi az iskolából kilépünk az életbe, nem vihetjük magunkkal homlokunkon a gazember bélyegét. Méltóztassék a dolgot bölcsessége szerint elcsinálni, különben országos skandalum lesz belőle, ha azt tudja meg a világ, hogy Kövy professzort tanítványai elhagyták.”

„Jól van no, felelé, jöjjenek fel holnap, majd elcsináljuk.” Felmentünk. „Egy kis kellemetlenség fordult elő a múlt napokban, mondá Kövy, sajnálom, a dolog onnan eredt, hogy szándékos rosszakaratot gyanítottam, de utánajártam, s meggyőződtem, hogy nem az volt!, hát feledjük el, ne vesztegessük a drága időt, menjünk tovább! Hanem (oldalt réam mutatva) a dominus Kossuthból országháborító lesz!”

✱

Kossuthot eleven eszéért, megnyerő barátságáért felette szerették a jogásztársai. Indítványára egyszer vele együtt többen kirándultak Sátorajújhelyre, valami báli mulatságba. No, volt aztán haddelhad! (Kossuth Lajos maga egészen más okot hoz fel előzően közölt megemlékezésében. A szerk.) A szigorú tanár másnap kérdőre vonta az óramulasztókat. Az őszinte vallomásból kiderült, hogy Kossuth volt az indítványozó, a táncrea ingerlő, amire Kövy a dorgálás közben azt a megjegyzést tette kedves tanítványára:

— Maga országháborító lesz!

S hozzáadta még:

— Majd figyelemmel kísérem ezután minden lépését!

A bálozó jogászok közt ott volt egy miskolci úrnak a fia is. Az érzékeny apa, alighogy tudomására jutott a jogtanár veszedelmes jóslata, nyomban Patakra rándult fel, s kétségbeesve esdekelt bocsánatért a fia számára.

Kövy nagy flegmával nyugtatta meg a szegény apát:

— Ne féljen, a maga fiából sohasem lesz országháborító...

✱

Kossuth Lajos jó szíve, az elhagyottak iránti mélységes rokonszenve megható módon nyilatkozott meg már pataki diákkorában. Egy alkalommal például (kemény téli nap volt) felsőruha nélkül tért haza. Amikor megkérdezték tőle, hova lett a kabátja, kiderült, hogy egy iskolatársának adta oda, akinek szegény emberek voltak a szülei és aki vékony felsőruhájában sokat didergett a hidegben.

* Ez alatt a cím alatt olyan anyagot közlünk, amelyet a „Pataki diákvilág anekdotakincse” című kétkötetes kiadványból vettünk át.

Arcképvázlat a reformkori Kossuthról

1823-ban egy közepes termetű, jó megjelenésű, határozott fellépésű fiatalember tesz ügyvédi vizsgát Pesten: Kossuth Lajos. A szeme kék. A haja gesztenyebarna. Az arca kerekded, markáns kifejezésű. Alakja karcsú és izmos. A felkészültsége imponáló...

Ügyvédi gyakorlatot 1824 és 1832 között szülőföldjén, Zemlén vármegyében folytat. Munkaszeretete és munkabírása bámulatos.

Szórakozni keveset jár; inkább otthon olvas és írogat. Lakóhelye és a fiatalság rendezvényein nem „nyüzsgő”: csak azért jelenik meg itt-ott, hogy a szükséges társadalmi kapcsolatait fenntartsa. Aránylag mértékletes életet él; a dohányzásra, kártyázásra, vadászásra azonban rászokik.

Férfitársaságban magabiztosan mozog: közeleti elképzeléseit népszerűsíti. Női körökben is hamar feltalálja magát: udvarias, megnyerő

modorú. A „szép nem” tagjai igen „hódító” jelenségnek tartják...

Kossuth Lajost azonban belső elégedetlenség fűti. Eleinte a királyi tábla előtti perek vitelében szeretne kitűnni. Később megyéje „színeiben” akar közéleti szerepet játszani. De 1826-ban (nagykorúságát elérve) átmenetileg mégiscsak egy önálló ügyvédi irodát nyit...

Szabad idejében Saint-Simon és Fourier utópista szocialista munkáit bújjá. Elmélyed a polgári liberalizmus eszmerendszerében. Kifejlődik benne — a Habsburgokkal szemben — a magyarság önvédelmi ösztöne, a történelmi szerepét akkor még el nem játszott nacionalizmus is.

De nem él elzárkózott életet. Járja Zemplén megye falvait. Látja a szegény, adózó nép állapotát. Hallja, hogy a főrendek értetlenül szemlélik a mindennél jelentkező reformigényt. Felismeri, hogy a megyei kormányzat, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás, az egész feudális rendszer zsákutcában van...

Ilyen tapasztalatokkal rendelkezik, amikor 1832-ben — immár másodszor, pötöképviselőként — a pozsonyi országgyűlésre kerül. Ezen ugyan szavazati joga nincs, de szólási joga van: él is vele, befolyásolva, sőt a végén már irányítva a tanácskozásokat.

Kossuth politikai szereplésének nyomatékot ad az általa szervezett „tájékoztató szolgálat”: az előbb kézzel írott, majd nyomtatásosként terjesztett újság, az Országgyűlési Tudósítások (1832—36).

A „tájékoztató szolgálat” az országgyűlés berekesztése után sem szünetel: Kossuth Törvényhatósági Tudósítások címmel újjászervezi lapját (1836—37). Így a társadalmi haladásért és a nemzeti függetlenségért vívott harc ügye kikerül az országgyűlés falai közül — a legtöbb megyében „léma” lesz...

Ez a fejlemény bosszantja Bécsben. Bele akarják fojtani a szót Kossuthba, ki akarják útni kezéből a lázító tollat. Ezért 1837-ben letartóztatják, és négy évre elítélik...

Csak hogy Kossuth különös anyagból van gyúrva. A tartós kétségbeesést nem ismeri. A testi megpróbáltatásokat állja. A jelleme a börtönben is szilárd marad. A szelleme? A szelleme pedig megőrzi frissességét és fogékonyságát. Raboskodása idején úgy elsajátítja az angol nyelvet, hogy eredetiben olvassa pl. Adam Smith és Bantham közgazdasági műveit...

A börtönének alatt Kossuth neve valóságos szimbólummá válik. A sorsa nem riasztja tőle, hanem vonzza táboraiba a híveket. A közvélemény nyomására 1840 májusában ki is szabadul. 1841 januárjában meg-nősül: feleségül veszi Mészlányi Terézt, és küzd tovább nemzeti érdekeinkért.

Közben kapóra jön neki, hogy — a különben besűgő híreben álló — Landerer érdeklődik nála: „... nem volna-e hajlandó 1841. januárius kezdetével mindenesetre megindítan-

dó Pesti Hírlapjának szerkesztését magamra vállalni. Meggondolta-e — így Kossuth —, hogy szerencsétlen nevem bizonyos helyeken nem a legjobb ajánló, s nem tart-e tőle, hogy ha lapjának szerkesztését énreám bizza, a Pesti Hírlap napvilágot soha nem lát?”

Valószínű, hogy Kossuth felkérése a szerkesztői munkára — Kossuth ellenőrzésére irányul. De Kossuth — miután aggályainak hangot ad — csak elvállalja a Pesti Hírlap „ügyvitelét”... Aztán az újság 1841—44-ig meg is jelenik — többek között 150 időszzerű Kossuth-vezércikk gondolataival árasztva el a népet. Ezek a gondolatok a feudális kiváltságok eltörlése, az örökösödés engedélyezése, a közteherviselés bevezetése, a szociális és kulturális elmaradottság megszüntetése érdekében látnak napvilágot. Az „érdekegyesítés” programja is gyakran szerepel Kossuth gondolatai között...

Sajnos, Széchenyi — a reformkor másik óriása — Kossuth szócsövét, a Pesti Hírlapot nem méltányolja, hanem kárhoztatja. Elfogult, szűkeklű a politizáló ügyvéddel szemben. Félreérti vagy félremagyarázza „a rühes Kossuth”-ot. Már a Kelet Népeben „flagellum Dei”-nek, Isten ostorának nevezi — óvva tőle Magyarországot.

Kossuth röpiratra röpirattal válaszol: Felelet című munkájában (és újságcikkekben) megvédi magát és nemzetét, de nem vagdalkozó modorban. Ki ne tudná, hogy ő állítja Széchenyiről, hogy „a legnagyobb magyar”? Ki ne tudná, hogy mikor a Lánchid alapkövetéle után az ünneplő tömeg a lakása elé vonul, ő indítványozza: nevezék a Lánchidat Széchenyi-hídnak? Ki ne tudná, hogy Széchenyiről később is azt tartja: „... akarjon valami jót a honnak, legyen bár legszenvedélyesebb ellenem. én pártolom, mintha testvérem volna.”

Ennek ellenére a Kossuth és Széchenyi közti ellentét nem múlik el, csak lappang, amikor a Pesti Hírlaptól — eléggé nem tisztázott körülmények között — Kossuth távozni kényszerül...

Kossuth azonban — a várakozásokkal ellentétben — nem foglalkozik a visszavonulás, a félreállítás gondolatával. Előbb lapalapításra gondol. Engedélyért Bécsbe utazik. Ott személye a figyelem középpontjába kerül. Az udvari körök is érdeklődést mutatnak iránta... Egyesek ugyanis Kossuthot faragatlan betyárnak, vérévő, heves ázsiaiinak képzelték, s meglepetést kelt, hogy egy úriembert látnak maguk előtt. Mások azt hitték, hogy Kossuth valamiféle lobbanékony, vad jakobinus, s elképednek, mikor egy nyugodt, „szalonképes” férfiút ismernek meg a személyében. Ismét mások ragaszkodnak a Kossuthtal kapcsolatos előítéletükhöz: „Az ilyenek a legveszedelmesebb agitátorok!” — tartják.

Mikor Bécsben Kossuth lapalapítási kérelmét elutasítják, és a políti-

kus behálózásának terve is kudarcot vall, Metternich szembenéz a tényekkel: „Magunknak Kossuthot megnyerni képesek nem vagyunk; óvakodnunk kell őt megharagítani. Kossuth rideg és megfontolt férfiú, és a meggondolt agitátorok a leghatalmasabbak és a legfélelmesebbek.”

Ezután Kossuth — átmeneti fáradságát és kedvetlenségét leküzdve — gazdasági és társadalmi akciókat szervez. (Az 1843—44-es országgyűlést sok vonatkozásban tehetetlennek tartja!) Eléri a Magyarországra zúdított osztrák áruk ellen bojkottot hirdető Védegyelet megalakítását (1844); összehozza a Magyar Kereskedelmi Társaságot, sőt a Gyáralapító Társaságot is... A körülmények azonban megértetik vele, hogy mindez kevés a kapitalizálódáshoz, hazánk bajainak az orvoslásához. Ausztria elgáncsolja a jóhiszemű kezdeményezéseket; önálló vámterületet pedig nem alkotunk. Bécs a követelendő magyar vármegyék száját is be akarja fogni; kieszeli az adminisztrátori rendszert — az udvarhí elemek batorítására. Világossá válik — 1846-ban Kossuth számára is —, hogy hazánk bajainak az orvoslásához függetlenség kellene...

„Kormányunk külföldi szellemű” — állapítja meg. Az 1846-ban alakult konzervatív párt a birodalmi közösség talaján áll. Az országgyűlés nem ura önmagának...

Ezért Kossuth — sürgősségi alapon — felveti egy ellenzéki párt megalakításának szükségességét. Összeállítja az ellenzéki nyilatkozatot is (1847), mely a jobbágyfelszabadítás, a törvény előtti egyenlőség mellett tör lándzsát, egyben követeli az ösiség eltörlését.

Az ellenzéki párt — Batthyány Lajos és Deák Ferenc vezetésével — a kossuthi programot elfogadva gyorsan megalakul. Eredményesen bele is avatkozik abba a kortesháborúba, amely az 1847—48-as országgyűlés mandátumainak megszerzéséért folyik...

Kossuth Pest megye képviselőjeként kerül Pozsonyba. A reformpolitikus itt éli meg, hogy út a forradalmi cselekvés órája. Nem tudjuk, mi jár a fejében, amikor az új, az 1848-as évet üdvözli. Nem tudjuk, sejti-e, hogy a népek tavasza most hamarabb beköszönt, mint a szokásos kikelet. Nem tudjuk, érzi-e, hogy az utolsó rendi országgyűlésen vesz részt... Csak abban vagyunk bizonyosak, hogy a kedvező nemzetközi helyzetben a leghamarabb felismeri a magyar nép lehetőségeit. Csak abban vagyunk bizonyosak, hogy 1848 márciusában a Habsburgokkal szemben támasztott követelésesei jogosak és igazságosak. Csak abban vagyunk bizonyosak, hogy Kossuth a forradalom és a szabadságharc hónapjaiban — miniszterként és kormányzóként — a legszebb magyar és európai szabadságeszményeket testesíti meg.

Brezoczi Erika
IV. E.

1848-ban a dicsőséges nap — március 15-e — híre Patakra is elérkezett. Lelkesedésében a diákság — március 18-án — fáklós, zenés felvonulást tartott. Az utcákon puskákat durrogtattak, a postahivatal épületéről leverték a kétfejű sast, majd a főiskolába visszatérve kitűzték a háromszínű zászlót. A „vértelen forradalom”-nak csodálatos hatása volt itt: a növendékek magyar ruhát öltöttek, magyar kalapot hordtak és kokárdát tűztek a mellükre. A pataki ifjúság — a pestihez hasonlóan — élt az alkalommal: egy 9 pontból álló kérvényt juttatott el a kollégium „előljáróhoz”, melyben főleg az iskolai rendszabályok demokratikus módosítását követelte. A követelések többségét teljesítették. A kérvény 9. pontja a nemzetország felállítását is sürgette, hogy a fegyverbírók — ha kell — kivehessék részüket a honvédelemből, „Kossuth háborújából”.

Az iskolában ekkor 376 akadémista tanult. Miután a helyzet komolyabbra fordult, miniszteri rendelet szerint csak a szigorlatokat tartották meg, a tanulók felmentést kaptak az ünnepélyes vizsga alól. Szinnyi Gerzson így írt az akkori helyzetről: „Az iskola üresen, a diákok vizsga nélkül maradtak. Az volt a legkitűnőbb vizsga, melyet nem a tanárok előtt, de mégis nyilvánosan, a haza színe előtt, ott a harctéren, ágyú dörgése mellett tettek le az ifjak, hol az érdemjegyet vérral írták fel. És akik azelőtt oly hévvel tudtak szónokolni a szabadság mellett, azt is megmutatták, hogy meg is tudnak halni azért”.

Az országos lelkesülés hatására az április 10-i megyegyűlés elrendelte, hogy a városházákon önkéntes jelentkezőkből nemzetőrséget alakítsanak.

Zemplén népét különösen megmozgatta ez a rendelet, hisz Kossuth a megye szülője volt. Április 24-re Patakon is megalakult a nemzetőrök kis csapata, és ez a kassai nemzetőrökhöz csatlakozva augusztus 4-én indult a délvideki harctérre. Az egyesült erők Damjanich táborába menet két helyen harcra keveredtek: Kassánál és Szikszónál. Ekkor még — járatlanok lévén a „katonai tudományokban” — vereséget szenvedtek. Damjanich azonban a Habsburg-barát szerbek ellen — Strázsánál, Alibunárnál stb. — már győzelmet aratott velük. Ők alkották a IX. — az előirt kék csákó helyett kitüntetésésként vörös szipkát viselő — nemzetőr-zászlóaljzat.

Damjanich János, a legkiválóbb csapatparancsnok szinte úgy szeretete ennek az alakulatnak a tagjait, mintha saját fiai lettek volna. A „tentás deákok” is rajongtak érte. A csapatban mindig fülükbe csengett az alezredek efféle lelkesítő beszéde: „Jusson eszetekbe, hogy magyarok s hozzá még magyar honvédek vagytok. Szuronyotok hegyén van a haza és a honvéd név becsülete. Éljen a haza, vörösszipkások, utánam!”

„...hősökhöz méltó fegyvertényekkel küzdötték végig a szabadságharcot”

Pataki nemzetőrök és honvédek „Kossuth táborában”

Mialatt az első pataki diákok — a IX. zászlóalj kötelékében — készültek a tűzkeresztségre, a főiskola ódon falai között új hadak szerveződtek.

Egy miniszteri leirat a nemzetőrök összeírásának határidejét június 15-ben jelölte meg. Az összeírást Sárospatakon és környékén Mezőssy László és Vadnai György végezte. Eleinte — a nyári munkák miatt — kevés volt a jelentkezők száma. Az összeírókra várt a feladat, hogy a bevonulók kedvét és felelősségtudatát felkeltsék. Ez sikerült nekik. Így később megnőtt az önkéntesek száma.

A vármegye — az országos kincstár szegénységét figyelembe véve — saját pénzéből fegyverezte fel a bevonulókat: az ellátásukat is fedezte. Az újoncok hozzátartozói napi 20 pengő krajcár segélyt kaptak. (Ha valamelyik nemzetőr elesett, a segélyt tovább folyósították a hozzátartozóinak.)

Az újonc nemzetőrök kiképzési idejét egy hónapban állapították meg. Ezek a nemzetőrök napi zsoldként nyolc pengő krajcárt kaptak. A kiképzést azonban nehezítette a fegyverhiány, valamint „a katonai tudományokban” jártas személyek kis száma.

A pataki diákoknak Csoma Mihály tanár vezette a kiképzést. De a nyár végén, szeptember 12-re Zemplén vármegye minden újoncát Patakra irányították. Szemere Bertalan Sárospataki növendékek című, kéziratban maradt művében ezt írta: „S a vén torony alatt, az iskola udvarán hadidalt zengve mind összegyűl az ifjúság, mellén három szín lobogván, övén görbe kard függ, s ha lép meg-megcsördül. Sok százan vannak ők, mind sudár, mint a fenyő, mely a szélvészben is egyenesen áll, s fennhangon eskett Ő, hogy tisztét teendi, várjon bár rá halál!”.

A kiképzési gyakorlat vezetését ekkor Bellovicz vette át. Megtörtént a csapatbeosztás, a tisztválasztás. A 740 emberből három század alakult. Az elsőt — 162 fővel — a pataki főiskolások alkották. Vezetőjük Pálkői Antal tanár lett.

A besorolt újoncok elsajátították a katona „kötelmeit”. Megfogadták, hogy a háromszínű zászlót nem hagyják el soha. A zászló piros sávján „A közbátorságért!” jelszó, a fehérén a magyar korona, a zöldön a „Ne bántsd a magyart!” felirat ékeskedett. (A zászló a szabadságharc után visszakerült a vármegyeházára. Ott a nagyteremben deszka alá dugták, majd a Bach-korszak idején túlzott óvatosságból elégették.)

Az újoncok gyakorlatozása minden nap — még vasárnap is — a kollégium udvarán folyt reggel 7-től késő délutánig.

A nemzetőröket október 4-én kocsikon Szolnokra szállították: úgy volt, hogy ott Görgey keze alá kerülnek. Mire azonban Szolnokra értek, Görgey már tovább vonult. Ezért nemzetőreink Pest felé vették útjukat: közben mintegy 40 fővel gyarapodtak, akik szintén Görgeyhez akartak csatlakozni.

Október 8-án Pesten felfegyverezték őket. Egyenruhát is kaptak: búzavirágkék dolmányt, szürke köpenyt, hosszú nadrágot, csizmát és kék csákót. A „fővárosban” a zempléni századokat erdélyi és nagybányai önkéntesekkel töltötték fel. Így létszámuk kb. 800-ra rúgott.

Ezeket a katonai alakulatokat Pestről — másokkal együtt — az osztrák határ szélén levő parndorfi táborba vezényelték; október 15-én értek a helyszínre. Október 16-án benyomultak Ausztriába. Útközetre azonban csak 30-án, Swechatnál került sor. Az újoncok vitézül harcoltak, de a reguláris osztrák túlerő visszavetette őket, a csata elveszett.

A swechati vereség után a zempléni nemzetőröket a gömöriekkel egyesítették. Így — más jelentékeny katonai alakulatokkal megerősítve — Görgey vezetésével hátráltak az ellenség elől. Bábólnánál mégis csatába kellett bocsátkozniuk Ottingerrel. A magyar sereg vereséget szenvedett: ez nagy veszteségekkel járt: 300 halott, 700 fogoly. Innen tovább vonultak Pestre, majd Pest eleste után belekezdtek a felvidéki téli hadjáratba...

Zemplén vármegye, Patak a váltságos katonai helyzetben sem mondott le a szabadságharc támogatásáról. Swechat után 200 lovas honvédet küldtek Bem Józsefhez, a sikerrel kecsegtető erdélyi hadszíntérre. Ezek 1848. november 23-án érkeztek Déstre — erősítésként! Később Urbán osztrák ezredes támadta meg őket. Hősiesen küzdöttek, és győztek. A harcosok között volt Szemere Bertalan és Teleki Sándor gróf is, aki ránk hagyta elragadtatott szavait: »Kik és mik voltak a „veresapokások”? Tudja a haza, tapasztalta Bem, megmondhatja Inczedy Samu. A történelem és az elismerés azt mondja: Le a kalappal a tizenegyedik honvédszászlóalj előtt!«

1849 márciusának elején — Teleki feljegyezte — a megyesi csatában Inczedy Samu, Bem alezredese, a tizenegyedik honvédszászlóalj parancsnoka így buzdította amúgy is lelkes vörössipkásait: „Fiúk! A hegylejtőről Petőfi nézi rohamunkat! Mutassuk meg neki, hogy mit tudunk! Utánam!” Végül a véres ütközetben Inczedy is megsebesült, s derék katonái közül 300 elesett, de az élők csak a túlerő hatására vonultak vissza...

1849-ben — egy időre — még országszerte felragyogott a magyar honvédség napja: megkezdődött a dicsőséges tavaszi hadjárat. A patakiak — bajtársaikkal együtt — Szolnok, Isaszeg, Hatvan, Vác, Komárom, Nagysalló. Buda felszabadításában vettek részt. A szolnoki nagy győzelem után maga Damjanich is felkereste a vörössipkásokat, és büszkén mondta: „Ezt Napóleon katonái is csak egyszer tevék meg”.

Ilyen vitézül harcoltak a pataki vörössipkások, nemzetőrök, a zempléni honvédek. Ahol súlyos volt a helyzet, ott voltak hazafias diákelődeink, akik „hősökhöz méltó fegyvertényekkel küzdötték végig a szabadságharcot.”

A szabadságharc bukása után a bevonult diákoknak bujdosniuk kellett. Az alma mater — ha tehette — „fedezte” őket. A kiletűkre fátylat borított... Ezért bizonytalan, hány pataki diák vett részt „Kossuth háborújában”. A honvédek ismeretes száma 193.

Legyünk büszkék rájuk!

Juhász Ildikó
IV. A.

A fényes porta és a Kossuth-emigráció

„Európa csendes, újra csendes, / Elzúgtak forradalmi...” Világos után a halott Petőfinek ezek az élő szavai jellemezték leginkább a helyzetet. A magyar „lámpafény” is kihunyott. Történelmünk színpadán a rémuralom jajhónapjai — az üldözések és kivégzések komor drámái — peregtek.

A magyarországi események — pl. Haynaunak, a bresciai hiénának a gáztettei — az egész művelt világot megrázták.

Még lord Palmerston, a magyarbarátsággal egyáltalán nem vádolható angol miniszterelnök is felháborodottan ítélte el a vérszomjas Habsburg-reakciót.

„Az osztrákok valóban a legnagyobb vadállatok azok közt, akik magukat valaha is érdemtelenül a civilizált ember nevének nevezték. Galíciai, olaszországi, magyarországi, kegyetlenkedéseik csak az afrikai és haiti négernek eljárásához hasonlíthatók”.

Kossuthéknak menekülniük kellett — Orsován át, Törökország felé... Az önkényuralom első napjaiban már megjelent a körözölével Kossuth személyleírásával: „Kossuth Lajos volt ügyvéd, újságíró, pénzügyminiszter, a honvédelmi kormány elnöke, és végre a magyar köztársaság (?) kormányzó elnöke, 45 éves. jászberényi születésű (?), lutheránus, sovány, kerekded képű. sápadt arcú, magas, nyílt homlokú, gesztenyeszínű hajú, kék szemű, setét szemöldökű, egyenes orru, szép és kis száju, ép fogú, gömbölyű állu, fekete szakállú és bajuszú, beszél németül, magyarul, deákul, tótul, franciául, olaszul, zsidóul, görögül, angolul és török nyelven, keveset oroszul...”

Am a körözött ekkor már — 1849. augusztus 17-e óta — hazája határán túl. Törökországban ette a bujdosók keserű kenyerét.

Törökország — hazánk XVI—XVII. századi réme — befogadta az eltiport 1848—49-es magyar forradalom és szabadságharc résztvevőit. Európának — I. Miklós cár szerint — ez a beteg embere védelmet nyújtott a Szent Szövetség üldözöttjeinek. A régi tekintélyből és erejéből sokat veszített fényes porta — Anglia és Franciaország nem is oly hallgatóságos hozzájárulásával — megértést tanúsított a Habsburgok és Romanovok ellenségei, illetve áldozatai iránt...

Ennek a magatartásnak a magyarázata az, hogy a török—magyar kapcsolatfelvétel — az egymásraultaltság jegyében — már 1848-ban megtörtént. A magyar forradalomnak hátré volt szüksége. A cári Orosz-

országtól fenyegetett oszmánoknak viszont előőrsök kellett, akik — adott esetben és bizonyos ideig — lekötik és meggyengítik I. Miklós seregeit...

Ilyen alapon Kossuth jogosan remélhette, hogy a szultán készséges segítőtársa lesz „a magyar Prométheuszoknak.” A Battyhány-kormány pénzügyminisztere, majd az OHB vezetője természetesen azzal is tisztában volt, hogy a porta egyedül nem, csak a nyugati nagyhatalmak beleegyezésével állhat ki az „ellenégeim ellenségei a barátaim” elvért...

A magyar kormány 1848. július 15-én gróf Karacsay Fedor ezredest küldte Konstantinápolyba követként. Tisztét egy év múlva Splényi Lajos vette át: ő igyekezett Sir Stratford Canningot, az ottani angol követet rábírn, tegyen valamit a magyarokért. Minthogy azonban Splényi nehezen boldogult, Kossuth gróf Andrassy Gyulára bízta ezt a sürgős és létfontosságú feladatot...

Sajnos, Andrassy sem járt kellő sikerrel: hiába kért a külföldi diplomataktól segítséget, hiába kilincselte az udvarban. A porta felvilágosította: „Konstantinápoly támogatja a magyarokat.

Így a magyar revolúció elvérzett. A hazafiak egy része vándorbotot fogva a kezébe, nekivágott a nagyvilágnak. A forradalmárok másik része viszont a fényes portánál kopogtatott és nyert bebocsátást.

Miért választották őket a szultánt patrónusuknak? — vetődik fel a kérdés. A válasz egyszerű és többszörösen is indokolható: 1. az oszmán birodalom volt a legközelebbi biztonságos terület; 2. ugródesztkál jelentett a nyugati országok felé; 3. itt Anglia támogatására is számíthattak; 4. kéznél akartak lenni, ha egy esetleges török—oroszlabor fellobbantja Magyarországon a forradalom lángját.

A szultán emberei — a bujdosók egybehangzó vallomása szerint — előkékenyen fogadták a magyar szabadságharcosokat. Kossuth is — mint az Irataim előszavából kiderül — meg volt elégedve a törökök bánásmódjával: „Egy török főtiszt, Allah-t említve üdvözölt barátságosan: elvezetett a fekvőhelyhez, melyet Isten szabad ege alatt számomra készített barátságosan és kardomat kérte, lesütött szemmel, mintha szégyellné, hogy török magyart lefegyverez.”

Hazánk fiait a fényesség padisáh emberei nagy tisztelettel övezték. S noha birodalmuk nemzetközi

(Folytatás a 10. oldalon.)

A fényes porta és a Kossuth-emigráció

(Folytatás a 9. oldalról.)

helyzete a vendégbarátság miatt igen megromlott, számtalan tanújelét adták rokonszenvüknek, nagylelkűségüknek. Pulszky Ferenc feljegyezte, hogy pl. egy török várpáncsnok — diplomata lakomavendégek előtt — a császári—cári „szikláról” és a magyar „aranyedényről” mondott példabeszédet: „Volt egy arany díszedény, nagybecsű művészi alakja által is. Két szikla esett rá, s kivette formájából, de habár meglapítva, az arany mégiscsak arany marad, s értékét megtartja, a szikla pedig most sem egyéb, mint haszontalan kő.”

Teleki Sándor megírta, hogy pl. mikor menekültként Sztambulból

Londonba kellett távsürgőnyt eljuttatnia, a telegráfba nem akarta üzenetét felvenni. De egy barátságos eszmecsere után nemcsak Londonba, hanem Erdélybe, édesanyjának is küldetett vele távsürgőnyt. A fizetést pedig a telegráfba ezzel ütötte el: „Te szegény, szerencsétlen, boldogtalan menekült, te akarod a szultánt gazdagítani? Eredj, s ha visszajössz, s valami bajod van, jöjj hozzám, s ha lehet, szívesen teszek érted, amennyit csak tehetek.”

A forradalom gyermekeinek útja Törökországban hosszú volt és hányatott. Viddin, Sumla, Kiutahia.

Mint száműzött — a tapasztalt jóindulat ellenére —, ezért kesergett Kossuth szinte Ovidius módjára. Tudta, hogy létük a törökök érdekeitől és saját éberségüktől függ.

A díván — a szultán államtanácsa — nehéz időket állt ki. A kétfejű sas ura és minden oroszok cárja egyaránt az emigránsok kiadatását követelte: „Szíveskedjék Excellenciád — írta báró Werner Schwarzenberg nevében az osztrák megbízottnak — a porta minisztereit újabban is figyelmeztetni és szemeik elé tárni, mit várhat a porta az ilyen, ún. politikai menekültektől, ha részükre a szabad letelepedést engedélyezné. Ez nem jelentene kevesebbet, mint Konstantinápolyt, a magyar, s ami ezzel egyjelentőségű, az európai demokratikus propaganda tűzhelyévé tenni...”

Az államtanács nem volt hajlandó kiadni Kossuthékat. Pedig a törökök feje felett Damoklész kardjaként lebegett az orosz támadás veszélye. Csak azt javasolták a magyaroknak, hogy vegyék fel a mohamedán hitet, s ezzel mindörökké az iszlám védnöksége alá kerülnek. Bem és Guyon vezetésével néhány forradalmár meg is ragadta ezt a lehetőséget. Kossuth azonban a javaslatot mereven elutasította. „A halál és a becstelenség között a választás sem kétséges, sem nehéz nem lehet.”

Minden reménye az angol kormányban volt, amely ebben az időszakban az orosz—török háború elhárítása céljából megtette a szükséges lépéseket... A háború ekkor nem is tört ki. De Kossuthékat — mivel közelítük irritálta az orosz—osztrák szövetségeseiket — Kiutahia-ba internálták. Itt készítette el a kormányzó Magyarország belső be rendezkedésének átalakítására, a nemzetiségek autonómiájának megvalósítására irányuló alkotmánytervet. Innen küldte nyugatra — az internálás feloldása és távozásuk elősegítése érdekében — a ségélykérő leveleket, emlékiratokat...

Végül az Egyesült Államok és Anglia közbelépett a Kossuth-emigráció ügyében: elérték — az orosz—osztrák rosszállással mit sem törődve —, hogy a hontalan magyarok 1851 őszén szabadon távozhasanak Törökország felségterületéről.

A fényes porta megkönnyebbült: nagy terhet vettek le a válláról. A Kossuth-emigráció is fellelegzett — és hálás volt mind a szultántól kapott menedékjogért, mind az angol-szász országok reményt keltő gesztusáért.

Lakatos Éva
gimn. tanár

Hogyan emelkedett Kossuth nemzetiségi politikája „a körülmények színvonalára”?

Napoleon bukása után, 1815-ben a bécsi kongresszuson — Ausztria, Oroszország és Poroszország részvételével — megalakult a Szent Szövetség. Ez az „isten kegyelméből” fennálló királyságok megszilárdításának, s az ellenük támadó forradalmak elfojtásának eszköze akart lenni.

A Szent Szövetség egyik tagja, Ausztria ekkor már hosszú idő óta leigázva tartotta Magyarországot; visszavetette itt a gazdasági, társadalmi és a kulturális fejlődést. A bécsi udvar elnyomó politikát folytatott nálunk: a rendszertelenül összehívott országgyűlések szócséplését kivéve, lehetetlenné tette a szabad véleménynyilvánítást és az önrendelkezési jog érvényesítését.

Mint köztudott, Magyarország

már a honfoglalást követően több nemzetiségű állam volt. De a XV. század végéig a nemzetiségek (horvátok, németek, románok, ruszinok, szlovákok stb.) a lakosságnak alig 20%-át alkották. Hazánk három részre szakadása után — a török- és Habsburg-ellenes háborúk korában — csökkent ijesztően népünk állománya: 1720-ban az ország népességének kb. 45%-át, 1787-ben a népességnek már csak kb. 39%-át tette ki a magyar. Az 1848–49-es években ugyan javult valamit az évszázadban a magyarság arányszáma (kb. 41%), de a nemzetiségek túlsúlya megmaradt.

Tehát Magyarország a történelem folyamán egész sor népnek vált közös hazájává, soknemzetiségű országgá formálódott ki. A nemze-

tiségek, melyek a polgári fejlődés, a nacionalizmus kialakulása előtt nem vágytak külön bánásmódra, évszázadokon át zavartalanul éltek a létező vagy szétfúzott magyar állam határain belül, megőrizvén nyelvüket, szokásaikat, erkölcsüket, vallásukat. Csakhogy a nemzeti eszme velünk együtt őket is megérintette: a XIX. század első felére öntudatra ébredtek, kezdték magukat nemzetnek érezni, s ugyanazokat a jogokat kívánták, sőt követelték, mint amilyenekkel az uralkodó helyzetben levő magyar nemzet tagjai rendelkeztek...

Ilyen körülmények között köszöntött be a „népek tavasza”. Az 1848–49-es történelmi események irányítása hamarosan Kossuth kezében összpontosult; ő a magyarság szá-

mára — Engels szavaival élve — Carnot és Danton volt egy személyben. Sajnos, a polgári átalakulás és a nemzeti függetlenség kettős programján túl az akkori kormány, s benne Kossuth a nemzetiségi kérdés buktatóit a kezdet kezdetén nem ismerte fel. Eleinte arra az álláspontra helyezkedett, hogy Magyarországon csak egy politikai nemzet van, a magyar. A méltányos és túlzó nemzetiségi követeléseket egyaránt elutasította; így — akaratlanul is — hozzájárult a nemzetiségek magyarellenes hangulatának fokozásához. „En Magyarországon a vélemények különbségének kiegyenlítésére, a kedélyek lecsillapítására, Magyarországnak minden népfajok érdekében, boldogságára csak egy utat ismerek, s ez az, hogy senki ne gondolkozzék oly lépésről, mely azt foglalja magában, hogy Magyarország nem egy status, s hogy a külön népfajok külön statutus követelhetnek maguknak. Ezen alapon vagy szertebomlik Magyarország, vagy pedig kard éle határoz.”

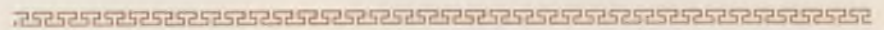
1848. őszén a románok önálló nemzeti törekvéseire Papfalvi Konstantin képviselőnek Kossuth így válaszolt: „Tisztán meg kell mondanom Önnek, hogy szeretnék a románok eme kérésének eleget tenni, de ítélje meg ön, ha ez megtörténik a románokkal, ugyanezt fogják követelni a németek, szlovákok, szerbek és a többiek, és akkor milyen ország, milyen alkotmány lesz az?”

A nemzetiségek elégedetlenségét használta ki Bécs a magyar kormány és az udvar közötti kiélezett helyzetben. Az „oszd meg és uralkodj” politikát alkalmazva, ellenünk „uszította” a szűkmarkúságunk miatt megnyerhető nemzetiségeket... Megindult Jellasics horvát bán támadása az ország ellen. Miközben élethalálharcot vívtunk a reakciós Ausztriával, nemzetiségi zavargások robbantak ki Erdélyben és a Délvidéken. Ráadásul a feudális abszolutista cári Oroszország is — Bécs kérésére, hűen a Szent Szövetség alapszövegéhez — beavatkozott szabadságharcunkba. Ekkor — a szörnyű vég közeledtét érezve — Kossuth helyesen ismerte fel, hogy a nemzetiségekkel való összefogás nélkül nem boldogulhatunk két nagyhatalommal; s a kormány 1849. július 14-én, egy, a korabeli Európában példa nélkül álló, haladó szellemű nemzetiségi törvényt fogadott el Szegeden. Eszerint a románok autonómiát kapnának Erdélyben. A többi nemzetiségi jogállását is — követeléseik figyelembevételével — tisztáznák... Mindez azonban már későn jött. Szabadságharcunk a túlerő miatt elbukott...

Az abszolutizmus hosszú évei alatt a nemzetiségek is belátták: azt kapták jutalmul Bécsből, amit a magyarok büntetésül, vagyis elgáncsolták függetlenségi törekvéseiket.

Kossuth mindezekből levonta a szükséges tanulságokat: sajnos, nemzetiségi politikája már csak az emigrációban emelkedett „a körülmények színvonalára”. Magyarország jövőjét

és a Duna-menti népek Habsburg-ellenes összefogását latolgatva arra a megállapításra jutott, hogy „Magyarországnak vagy nincs jövője, vagy ha van, jövője az, hogy a szomszéd kisebb nemzetekkel egy foederatiót képezzen, mely mindezen kisebb nemzeteknek politikai szabadságát, s függetlenségét, bármely hatalom túlnyomó súlya ellen, nemzetiségét pedig beolvasztás ellen biztosítsa... Kisebbség nemzetek csak egymás közti szoros foederatió által biztosíthatják politikai létüket, s nemzeti önállóságukat és függetlenségüket... Minden nyelvnek egyenlő joga van a statusban. A confoederatio címe volna: Éjszakkéleti Szövetséges Szabad Statusok.” Szükségesnek tartotta, hogy Magyarország belügyi rendszere „oldja meg a nemzetiségek kiengesztelésének kérdését, vagy a népek arra vannak kárhóztatva, hogy egymást marcangolva, mindnyájan járomba kerüljenek.”

Kossuth és az angolszász világ

(Egy propagandakörút tapasztalatai)

Sokan voltak itthon olyanok, akik 1849. augusztusában — mikor Kossuth Abdul Medzsi szultán jóindulatára bízta magát — Thokóly és Rákóczi sorsának megismétlődésétől tartottak. „Törökországból nincs megváltás!” — kísértett az emberek tudatában a baljós szállóige. Kevesen voltak határainkon kívül, olyanok, akik komolyan hitték, hogy a földönfutóvá tett Kossuth „vesszőparipáját” — népünk önállóságának és függetlenségének ügyét — méltányolja a hivatalos Nyugat. Széles körben csüggesztőleg hatott a lord Palmerstonnak tulajdonított felfogás: „Ausztria nagyhatalmi szerepét nem pótolhatja a kis népek szabadsága.” Alig voltak Kossuth környezetében olyanok, akik — a viszontagságok ellenére — kitarítottak a mellett a meggyőződésük mellett, hogy egyszer még — baráti államok támogatásával — felszabadítóként léphetnek Magyarország területére...

Kossuthot azonban éltette a remény, sohasem hagyott fel a tervezéssel. Ennek köszönhetette, hogy — emlékiratára válaszként — az Egyesült Államok kongresszusa akcióit indította a törökországi magyar emigránsok megmentésére: kikérte őket a portától, és a háromarobos Mississipi nevű hadihajót küldte értük...

Kossuth — 55 társával együtt — 1851. szeptember 11-én kezdte meg földközi-tengeri útját. Ez az út — Spazzia, Marseille, Gibraltár, Toksai tanúsíthatják — diadalút volt. Az emberek úgy néztek Kossuthra, mint „az emberiség megváltójára”; úgy tekintettek társaira, mint „modern hőszokra”...

Ennél az 1850-ben Kiutahiában megfogalmazott alkotmánytervezetnél Kossuth haláláig megmaradt.

Később azonban — nagy megpróbáltatások után — a Duna-medence népeinek legjobb fiai felismerték Kossuth szándékainak tisztaságát. Vezérfonalnak tekintették az alkotmánytervezet zárószövegéből kitetsző igazságot: „Egység, egyetértés magyar, szláv és román között! Íme az én legforróbb vágyam, legőszintébb tanácsom! Íme egy mosolygó jövő valamennyiök számára!”

A ma élők pedig — a szocialista népek testvéri közösségében — beépítették haladó hagyományaik közé Kossuthnak e korai „híd-programját”.

Száz József, Tóth P. Ernő,
Tóth Mihály IV. F

Gibraltárban kettévált a magyar emigránsok csoportja: nagyobbik részük a Mississipi tovább ment az Egyesült Államokba, kisebbik részük — Kossuthal az élen — Angliába hajózott.

Kossuth Lajos — felesége és Ihász Dániel társaságában — 1851. október 23-tól november 20-ig tartózkodott a szigetországbán; előzőleg a tudós Pulszky Ferenc és baráti köre jól felkeltette az érdeklődést a kormányzó látogatása iránt...

Kossuth megfelelt a várakozásoknak. Egyénisége elbűvölte Southampton tanácsát és lakosságát; megragadta London népet; lebilincselte Manchester polgárait... Angol nyelvtudása ámulatba ejtette még a született angolokat is: Richard Cobden politikus, Justin McCarthy író elragadtatva emlegette a magyar államférfi csodálatos nyelvérzékét, shakespeare-i, miltoni nyelvhasználatát. Szónoki tehetsége lázba hozta és megnyerte ügyünknek az angol közvéleményt. Így volt ez a Guildhallban mondott beszéde alkalmával is, amikor Anglia barátságát, fegyveres támogatását kérve, hallgatói jóindulatára apellált. „Oh, ne felejtsek el az Önök büszke biztonságában azokat, akik zsarnoki elnyomásban élnek.” Erkölcsi erejével maga mellé állította még az angol sajtó java részét is.

Kossuth a magyarság hírnevét nagyra emelte Angliában: megértést keresett és rokonszenvet talált a tömegekben. Mégsem lehetett teljesen elégedett: az állam hivatalos vezetői — Viktória királynő, Palmerston

(Folytatás a 12. oldalon)

(Folytatás a 11. oldalról)

lord stb. — semmire sem kötelezték magukat...

Ezért fokozottan készült az Újvilágba, ahová a Humboldt gőzös vitte. 1855. december 4-én érkezett — szűk körű, de reprezentatív társaság kíséretében — a New York-i kikötőbe: ott Amerika 31 állama nevében 31 ágyúlövés köszöntötte. Megkezdődött Kossuth diadalútja az Újvilágban: a városok egymással vetélkedtek a meghívásáért. Így sokfelé megfordult: északon Bostonig, nyugaton Wisconsinig, délen New Orleansig jutott el. Felrázta, szenvedélyes kiállásra bírta az amerikai dolgozókat: óriási népszerűsége tett szert. Hét hónap alatt csaknem 600 — különböző nyelvű és sokszor órákig tartó — beszédben tett hitet a haza és a szabadság eszméje mellett. Megnyert a magyarság ügyének olyan írókat és költőket, mint pl. Headley, Emerson. Csak a hivatalos Amerikával nem boldogult: ő volt ugyan a francia Lafayette után a második külföldi politikus, aki a kongresszus előtt beszélhetett, de a honatyáktól tapson kívül egyebet nem kapott. Az Egyesült Államok akkori elnökében is csalódott. A Kossuth—Filmre találkozó az elnök hazánkkal kapcsolatban olyan ostoba kérdéseket tett fel, hogy még a jelenlevő László százados is megdöbben: „Hogy várhatta volna az ember Magyarországot pártfogását ily státusférfiútól, ki előtt Magyarország ismeretlen föld? Egyébiránt megjegyzendő, hogy szabadsági háborúnk, s Kossuthnak, általában a magyar menekülteknek az Egyesült Államokba menése előtt az egyesült-államiak vajmi keveset, mondhatni semmit se tudtak Magyarországról, a magyar nemzetről.”

Ezek után Kossuth már meg sem lepődött, amikor Webster külügyminiszter kifejtette előtte, hogy a hivatalos Amerikától segítségre nem számíthat.

Mint a jelzett eset is bizonyítja, az angolszász világ vezetői a XIX. század derekán kiábrándulást okoztak Kossuthnak. Ezért fájó szívvel zarándokolt el Washington sírjához: „Ha mi, magyarok is annyi segítséget kaptunk volna, vagy csak negyedrészt annak, amit Washington György kapott, ma másként állna a magyar ügy” — állapította meg bölcsen.

Egy cédruságat vett magáéhoz a sírról: emlékeknek.

Kossuth — a hivatásos politikusok értetlenségétől és a bérnyilkosok mesterkedéseitől kísérve — 1852. július 14-én inkognitóban hagyta el az Egyesült Államokat. Az Africa nevű angol személyszállító gőzösről Mr. Smith álnéven Angliába utazott.

Ezután — eléggé visszavonultan — még évekig élt Londonban. Családjával együtt csak 1861-ben települt át Olaszországba. De a Washington sírjáról származó cédruságat magával vitte; üveg alatt őrizte torinói szobájában is...

Dobay Béla
gymn. tanár

A Kossuth-kultuszban gyökerező testvérvárosi kapcsolat

Sárospatak és Collegno együttműködése

Van-e olyan helybeli, vagy iskoláit nálunk végző személy, aki ne tudná, hogy az élő Kossuthnak mi köze volt Sárospatakhoz? Ilyen tájékozatlanságot senkiről sem tételez fel! Véleményem szerint itt legalább annyit mindenki hallott, hogy Kossuth az 1819-20-as tanévben Patakon jogot tanult. Sokan olvasmányaikból esetleg másra is rájöttek: pl. arra, hogy mint újhelyi ügyvéd, vagy mint zempléni táblabíró jó néhányszor ellátogatott városunkba. Többen talán azt is kiderítették, hogy Kossuth — 1861-es olaszországi megtelepedése után — levelezésben állt a pataki Kun Pál főiskolai tanárral...

Ezért városunk régebben sem feledkezett meg Kossuthról. Hajdani lakására, mely a róla elnevezett utcában áll, már 1892-ben emléktábla került. 1894. április 10-i közgyűlésén a sárospataki képviselő-testület ezerkoronás Kossuth-alapítványt létesített a legkiválóbb (elsősorban jogász) hallgatók számára. A főiskola a „dufart” bal oldali falán Kossuth és Kövy emlékének egy domborművet szentelt...

Városunk — a lokálpatrióták — tudatából újabban sem esett ki Kossuth Lajos. 1949-ben a volt angol internátus vette fel a nevét. 1957-ben ő lett a helyi termelőszövetkezet névadója is. 1973-ban pedig szobrot állítottak neki az iskolakertben...

A Kossuth-kultusz Sárospatakon az elmúlt években sem csökkent, hanem erősödött. Kisugárzott Olaszországba is: a kossuthi remények és tragédiák, az áldozatkész segítők és az őszítő sorscsapások földjére... Oda, ahol egykor Mazzini és Garibaldi forradalmárai küzdöttek a Bourbon- és Habsburg-elynyomás ellen;

A sugarak Olaszországból vissza is verődtek: fényükben megvilágosodott két nép múltjának néhány találkozási pontja.

Kossuth Olaszországban eleinte Nerviben élt; súlyos próbatétel volt a számára, hogy négy éven belül a leánya és a felesége is elhalálozott. Később Torinóban vett ki lakást: ez időben lelke legmélyéig megrázta a kiegészés. Majd Collegno al Baraconéba költözött: ott sokáig a hűséges Ihsás Dániel ezredes elvesztése miatt bándokott. Végül Torinóban telepedett meg: itt-tartózkodása folyamán fájdalmasan érintette magyar állampolgárságának az elvesztése... Csak az vigasztalta, ha egy-egy hazai küldöttség felkereste; ha fiai meglátogatták; ha növénygyűj-

téssel foglalkozott — vagy kedvező híreket hallott a szülőföldjéről.

Több mint 10 évvel ezelőtt Kossuth és Garibaldi legendás barátságának folytatása volt az a kezdeményezés, mely Sárospatak és Collegno szívélyes együttműködéséhez vezetett. 1966. június 7-én Collegnóban egyfelől Tóth József tanácselnök, Kükmezey József vb-titkár, másfelől Ruggero Bertotti polgármester barátsági szerződést írt alá a két város közötti sokoldalú kapcsolat kifejlesztésére. A következő évben olasz küldöttség kereste fel Sárospatakat: ekkor a Kossuth-kollégium előtti parkot — egy emlékkövel is megjelölve — Collegno-parknak nevezték el...

Sárospatak és Collegno barátsága azóta csak erősödött. A két város képviselői többször ellátogattak egymás országába. Még „népesebb” találkozókra is sor került: pl. a IX. sárospataki diáknapok alkalmából, amikor a 70 tagú Majorette táncegyüttes és a Banda Musicale mutatkozott be nálunk.

Szerintem a legkedvesebb kapcsolatfelvétel a nyáron volt: Collegno polgármestere — két felnőtt vezetővel — egy 12 fős pataki gyermekküldöttséget hívott meg tőlünk. Az a szerencse ért, hogy én is köztük lehettem... Így személyesen láthatam a Kossuth életrajzából ismert helyeket: Torinót és egyik külvárosát, a kb. 50 ezer lakosú Collegnót; megnézhettem a torinói Via de Mille 22. szám alatt levő Kossuth-házat, és az Olasz—Magyar Barátság terén álló Kossuth-szobrot is, mely az MTA jóvoltából 1961 óta hirdeti: „Ez a szobor a magyar nép ajándéka az olasz népnek, a közös harc emlékére.” Betekinthettem a kommunista vezetésű nagyváros pezsgő, eleven életébe: a munkás- és szakszervezeti mozgalom egyik fellegvárába, a haladó hagyományok igazi műhelyébe...

Ezenkívül mindnyájunknak megadatott, hogy Liguria egyik tengerparti üdülővárosában, Chiavariban nyaraljunk két héttel.

Azóta nemcsak a nyár múlt el, hanem összesen egy olasz küldöttség pataki látogatása is lezajlott. Benem azonban most is elevenen élnek az olasz—magyar barátságban azok a szép példái, melyek a Kossuth-évforduló alkalmából Olaszország-szerte az „ungheresi”-k szemébe ötlöttek.

Demblovsky Gábor
III. F

„...hogy Kossuth élőképét láthassák és szemlélhessék...”

(Tallózás a sárospataki Kossuth szobor történetében)

Ki ne sajnálná, hogy Patak aránylag későn állított szobrot Kossuth Lajosnak? Vagy kit ne bántana, hogy a felszabadulás előtti helyi vezetők hagyták, hogy megghiúsuljon a szoborállítás terve? Ugyanakkor kinek ne okozna örömet, hogy itt a felszabadulás után a népakarat képviselői viszonylag hamar kézbe vették a szoborállítás ügyét?

Azt hiszem, 1973-ban minden derék pataki szívből üdvözölte a régen várt Kossuth-szobor megérkezését. Az iskolakerti tornatéren közfigyelem tárgya volt a szobor felállítását megelőző munkálatok — a helycsinálás és környezetkialakítás — végzése. Az érdeklődők — iskolánk diákságával együtt — nagy számban vettek részt a szoboravató ünnepségen is...

Ezen dr. Benda Kálmán lendületesen méltatta Kossuth Lajos jelentőségét. Hatásos szavakat hangzottak el. Énekarunk — a tanítóképzős kórusral közösen — színvonalas műsort adott...

Igy a szoboravató ünnepség Patakon bekerült az emlékezetes események közé; ma is kellemes érzés,

büszkeség tölt el, ha visszagondolok rá. A jó benyomások közepette azonban — melyeket „Kossuth élőképének” idehozása kellett — egyáltalán nem tévesztettem szem elől a szoborállításhoz vezető 71 éves utat.

1902. január 12-én — Kossuth Lajos születésének közelgő 100. évfordulója alkalmából — fényes ünnepséget rendeztek Patakon. Az ünnepségen több akkori közéleti nagyság is megjelent. A figyelem középpontjában mégis Eötvös Károly ügyvéd, a Függetlenségi Párt politikusa állt, aki magával ragadó beszédében a következőket mondotta: „Amit az ország minden része ért, imád, ami mindenütt megnyilatkozik, az az eszme nyilatkozik meg itt is, midőn önök szobrot emelni készülnek Kossuth Lajosnak (...), hogy Kossuth élőképét láthassák és szemlélhessék azok, akik mi utánunk születnek (...).”

Eötvös Károly beszéde — a Sárospataki Lapok tanúsága szerint — mozgósító erejű volt. Megfelelt az országos és a helyi Kossuth-kultusz „követelményeinek”. A szónok az érzelmek húrján játszott...

Az érzelmek húrja pedig könnyen rezonált: Kossuth 1894. március 20-án bekövetkezett torinói halála még túl közeli volt. A földi maradványainak hazaszállítása és a temetés által kiváltott nemzeti gyász még nem ült el. A Wekerle-kormány tisztességtelen Kossuth-bojkottja még nagyon frissen élt az emberekben. Még a millennium káprázata sem homályosította el Kossuth nimbuszát...

Egy Kossuth-szobor felállítása közóhaj volt Patakon. Ezért 100 főből álló szoborbizottságot hoztak létre a közóhaj teljesítésére. A bizottság munkához is fogott: „Kossuth élőképének” az elkészítéséhez pénz kellett. Megkezdődött a bevételt jelentő jótékonyági estek, táncmulatságok szervezése. Útra kelt az önkéntes adakozásra való felhívás is...

A Kossuth-szobor pénzalapja nőtön nőtt. A Sárospataki Lapok, a Zemplén Megye című újság hosszú ideig hírt adott mind az adakozókról, mind az adományokról...

(Folytatás a 14. oldalon.)

(Folytatás a 13. oldalról.)

Sajnos, nem sikerült megállapítanom, hogy akkor — ilyen előzmények után — miért hiúsult meg a szoborállítás terve. Talán a befolyt összeg nem fedezte a kiadást? Vagy az illetékesek nem találtak megfelelő szobrászt? Vagy a pénzt — határozatlanul — más célra fordították?

Azt ugyanis feltételezni sem merem, hogy „Kossuth apánk” ez alkalommal, vagy egy kicsit később azért nem kapott szobrot Sárospatakon, mert a — Zemplén megye című újság által is szellőztetett — sátoraljújhelyi példa ragályos volt... (Ott a Kossuth-szobor felállítására alakult egyik bizottság anyagi vizsgálatait követett el!)

Annyi bizonyos, hogy nálunk sem az első, sem a második világháború alatt, sem a két világháború közötti időszakban komolyan nem került napirendre az 1902-es szoborállítási terv. „Kossuth élőképének” elkészítését csak a szocializmus építésének békés esztendei tették lehetővé a patakiak számára...

1968-ban dr. Papp Lajos, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács vb-elnöke eljárta a Tolna megyei Tanács vb-elnökénél, hogy az Ország-ház elől 1952-ben eltávolított és Dombóvárra került Kossuth-szoborcsoportot az ottani tanács beelegetésével átvegyük, és városunkban — bizonyos rongálódások kijavítása után — felállítsuk.

A Horvay János által alkotott szoborcsoport Patakra szállítására azonban — anyagi és restaurációs problémák miatt — nem került sor. A szoborcsoportot 1968 második felében Hajdúszoboszló kapta meg.

Elfogadhatóbbnak látszott egy új Kossuth-szobor megtervezése és kivitelezése. 1969-ben a Fiatal Művészek Stúdiója pályázatot írt ki egy 250 cm figuraméretű szoborra. A pályázat sikertelenül zárult, az 5 pályázó közül egy sem tudott ötletes tervet benyújtani. 1970-ben újabb pályázatot hirdettek. Ez sem járt eredménnyel.

A két meddő pályázat után a Lektorátus Marton László szobrászművészt bízta meg az egész alakos Kossuth-szobor és talapzata megtervezésével.

Marton László a maga munkáját határidő előtt elvégezte: agyagmodelljét már 1971 júliusában zsűríték és elfogadták.

1972-ben megtörtént a fémből levő szobor öntése.

1973. május 20-án Kossuth Lajos szobrát fel is avatták az iskolakertben.

Azóta akár mindennap szemügyre vehetjük „Kossuth élőképét”: fel-emelő látvány. Akár mindennap megnézhetjük a kiemelkedő pataki diákelőd ércalakját: eposzi hős tekint ránk. Akár mindennap láthatjuk a Kossuth-szobrot: történelmi mementó.

Ne feledkezzünk meg róla!

Eszéki István
IV. D

„Az országot a felemelkedés útjára szándékozott vezetni”

ÜNNEPI BESZÉD
KOSSUTH SZÜLETÉSÉNEK
175. ÉVFORDULÓJÁN *

Tisztelt nevelőink! Kedves diák-társaim!

Vajon gondolták-e az 1802-ben élő monokiak, hogy községükben szeptember 19-én a XIX. század egyik legnagyobb alakja, nemzeti és polgári törekvéseink legkövetkezetesebb képviselője születik meg Kossuth Lajos személyében? Sejtették-e, hogy ez a kisded — ha felnő — az Európát rengető 1848-as forradalmak és az 1849-es magyar szabadságharc középpontjába kerül? Mondtak-e próféciait Kossuth tünevényes pályafutásáról?

Aligha! De az idő megmutatta, hogy Monok akkor kiemelkedő politikust, államférfit és hőst bocsátott útjára. A történelem igazolta, hogy Kossuth rendkívüli képességekkel rendelkezett...

Mi, a sárospataki Rákóczi Gimnázium diákjai különösen büszkék lehetünk hazánk nagy fiára, hiszen 1819—20-ban jogi tanulmányait a sárospataki főiskolán végezte.

Már itt felfigyeltek nemes jellemére, bámulatos szónoki képességére; a jövő vezéregyéniségét látták benne.

Kossuth azonban csak valamivel később kezdett politizálni; sajnos, kezdetben nem mindenki értette meg. A reakciós erők gátolták abban, hogy eszméit — szónoki emelvényről vagy a sajtóban — hirdesse és diadalra vigye... Csak a reformkor utolsó és a forradalom első esztendőiben sikerült a tömegeket megnyernie és maga mögé állítania.

Ekkor Kossuthot néhány korabeli vezető politikus olyan színben tüntette fel, mint aki Magyarországot egy eleve kudarcra ítélt erőpróbára kényszeríti, forradalomba kergeti. Ő azonban bebizonyította, hogy nem kalandorpolitikusként, hanem felelősen gondolkodó államférfi módjára jár el. Az országot a felemelkedés útjára szándékozott vezetni, mégpedig a feudális viszonyok felszámolásával, a tőkés társadalmi forma uralkodóvá tételével.

Az első magyar felelős minisztérium pénzügyminisztereként, majd

Magyarország kormányzójaként mind döntőbb hatást gyakorolt az akkori nemesi politikusokra, és így született meg jó néhány olyan intézkedés, mely nélküle talán sohasem látott volna napvilágot.

Az 1848-as szeptemberi fegyveres ellenforradalmi támadás választásra kényszerítette Magyarországot politikai vezető rétegét. Vagy leborulnak az ellenforradalom előtt, vagy harcolnak tovább. Kossuth a harcot választotta. Tíz nap leforgása alatt 50 ezer parasztot tudott fegyverfogásra bírni.

Sajnos, hiába volt 1848—49-ben a magyar hadsereg bátrabb és lelkesebb a Habsburg-haderőknél, a Szent Szövetség túlerejével nem volt képes megbirkózni.

A szabadságharc bukása után — 1849 augusztusában — Kossuth a Habsburg-ellenes harc majdani újraindításának reményével vonult emigrációba. Ez a harc azonban csak akkor jöhetett volna számításba, ha a magyar nemesség a parasztságot teljes mértékben bevonja a küzdelembe, és megbékél a nemzetiségekkel is.

Kossuth mind a két teendőt felismerte; ezt mutatja Duna-konföderációs terve is...

Az 1874-ben Deákhoz intézett levelében, amely a történelemben Cassandra-levélként ismert, óvta nemzetét attól, hogy osztozzék a Habsburg-hatalommal az elnyomott népek feletti uralom felelősségében.

Számos írásában buzdította a demokratikus törekvések támogatására, a nemzeti érdekek védelmére, de sok szava pusztába kiáltott szó maradt.

A hivatalos Magyarország sokszor megtagadta, vagy „kisajátította” a nagy ellenzékét. A városok és községek viszont díszpolgárukká választották. Kossuth nevét életében és halála után egyaránt tisztelet és megbecsülés övezte. Alakja szimbólummá vált: a szabadság és a nemzeti függetlenség, a társadalmi haladás és a szociális felemelkedés szimbólumává. Törekvéseiből nagyrészt haladó hagyomány lett, amelyből okulunk és erőt merítünk...

Így érzik ezt a mai pataki diákok. Így tudja ezt az egész szocialista Magyarország.

Karakó Erzsébet
IV/D

* Elhangzott 1977. szeptember 20-án az iskolakertben tartott ifjúsági Kossuth-ünnepélyen.

A Kossuth- nóta története

„Kossuth Lajos azt üzente...”

Van-e magyar ember, aki nem ismeri ezt a dalt? Száz év óta millió és millió magyar szabadságvágya zeng benne.

Érdekes e dal története.

A történet a francia háborúk idején kezdődik. Ferenc császár ebben az időben magyar legényeket verbuváltat seregébe. Bár nyolc–tíz esztendőre elviszik a huszárt, mégis akad vállalkozó, mert a nyomorúságos jobbagysorból menekül, aki felveszi a szép huszárruhát. Ez időben a Kossuth-nóta dallamára ezt dalolják:

„Beállottam katonának,
Ferenc császár huszárjának,
Nyolc esztendő nem a világ,
Enyém lesz a legszebb virág.
Éljen a haza!”

Míg idehaza hűségesen várt a sok szép virágszál, odakinn idegen érdekekért hullatta véré a huszár. Valószínűleg messze idegenből hozták a dallamot is. Ez időben e rövid sorral zárul:

„Éljen a haza!”
Hiányzik a hosszabb sor:
„Éljen a magyar szabadság!”

Ez még akkor nem volt meg a nótaban, de még a magyar hazában sem.

Elkövetkezik a szabadságharc. A Kossuth-szöveg ekkor született. Egyesek szerint talán Debrecenben Balkányi Szabó Lajos, Kossuth nagy barátja írta. Még soha nótaszöveg így nem találta el a milliók ízlését.

„Kossuth Lajos azt üzente.
Elfogyott a regimentje,
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a haza!”

Esik eső karikába,
Kossuth Lajos kalapjára.
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája,
Éljen a haza!”

A nyomtatott formák ennél több versszakról nem is igen tudnak. De a nép tovább költötte a Kossuth-nótát. Zalában például így hallhatjuk:

„Kossuth Lajos aranybárány,
Aranybetű van a vállán,
Aki ezt is elolvassa.
Az lesz az ő igaz fia.
Éljen a haza!”

Ugyanakkor Bodrogközben. Kossuth szülőföldjén arról dalolnak, hogy Kossuth íródeák volt a pozsonyi országgyűlésen, és azután lett a nemzet vezérszavója.

„Kossuth Lajos íródeák,
Nem kell neki lámpavilág.
Megírja ő a levelet,
A ragyogó csillag mellett.
Éljen Kossuth Lajos!”

Szinte külön története van minden Kossuth-versszaknak. Az 1849. év tavaszán, amikor a honvédségben veszteségek mutatkoztak és másodszor és harmadszor is üzent Kossuth Lajos, a hagyomány szerint Szegeден így költötték át a dalt. (A dalam második felére.):

„Ha elfogyott kettő-három,
Lesz helyébe harminchárom,
Éljen a haza!”

És mindannyiszor kiállították a kért csapatokat Kossuth zászlaja alá. Mindig és mindenütt, ahol felhangzott a forradalmi induló. Nem csoda tehát, ha ezt a seregeket toborzó „nagy” nótát halálra ítélte az elnyomó Bach-korszak. Betiltották — súlyos büntetés terhe mellett. Talán a dal el is vész, úgy ahogyan elveszett a sok kuruc dal és a Dózsa-dalok mindegyike, ha a magyar tanítók meg nem mentik. Czuczor Gergely írt egy verset. A szántóvető legény dalát. A vers átment a cenzúrán, belekerült a tankönyvekbe. Az osztrák kopóhad nem vette észre, hogy ez a vers pontosan a Kossuth-nóta dallamát követte, és az iskolában ezután erre az ártatlan szövegre tanították a forradalmi dallamot:

„Ha két az ég szép hajnala,
Kezemben az ekeszarva,
Ekém előtt négy tulok jár,
Csákó, Szilaj, Gyöngyös, Bogár,
Hajsz, ökreim, hajsz!”

Így bujdosott el a Kossuth-nóta a tankönyvekben, s maradt fenn a nemzet, sőt a környező nemzetiségek egyik legnépszerűbb dallamaként. Később visszatért a Kossuth-szöveg, amikor Kossuth Lajos teste is hazakerkezett a magyar földre. Ekkor változik a tempó lassú, busongó Kossuth-síratóvá.

„Esik eső karikába,
Kossuth Lajos sírhalmára,
Valahány csepp esik rája.
Annyi áldás szálljon rája.
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!”

Az elmúlt korszak csak ezt a szomorú, bús hangot engedte élni. Szinte csak így ismerjük. De ez a késői sírató sem feledtette el a forradalmi Kossuth-nóta dallamát.

És miért lett éppen tizenhárom ütemes a Kossuth-nóta dallama? Erre vonatkozóan Kassai Vidor, a híres színművész Emlékezéseiben olvashatjuk: az „Éljen a magyar szabadság” szövetség jóval a szabadságharc után toldották a dalba. Talán éppen azért, hogy tizenhárom ütemes legyen. És ezzel az aradi vértanúkra emlékeztessen.

Így a tizenhárom ütemes Kossuth-nóta jelképe a forradalomnak és jelképe a gyásznak is. De jelképe az ellenállásnak is. Mert a legszebb mégiscsak az, hogy a császáré volt a dallam, és Kossuth tőle, a legnagyobb ellenségétől hódította el azt. A császár legyőzhette Kossuthot, de a dallamot visszahódítani sohasem tudta: az megmaradt mindörökké a magyar nép forradalmi dalának.

Kossuth Lajos azt üzenté... Klacskó Béla
/1896 - 1977/
feldolgozása

1. Kossuth Lajos azt üzenté, Elfogyott a
re - gi - ment - je. Ha még egyszer azt üze - ni, Mindnyájunknak
el kell menni, Él-jen a ma-gyar szabadság, él-jen a ha-za!

2. Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára,
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája,
Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!

3. Gyere, pajtás, katonának,
Jobb dolgod lesz, mint apádnak!
Se nem kápálsz, se nem kaszálsz
Pesti kaszárnnyában setálsz,
Éljen a magyar szabadság, éljen
a haza!